

ภูมิหลัง

การศึกษาวรรณคดีจะใ้ประโยชน์ในค่านิยมที่ริยะ วัฒนธรรม และการศึกษาอบรม
แนววรรณคดีจะเน้นหนักในค่านิยมที่ริยะก็ตาม แต่ในขณะที่ศึกษาวรรณคดีก็มีสัจจะและธรรมะ
แฝงอยู่ วรรณคดีคำสอนใ้ค่านิยมที่ริยะที่แนวทางประเพณีปฏิบัติของคนในสังคม และสะท้อนลักษณะทาง
สังคม อันใดแก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนความเชื่อของคนในสังคมสมัยนั้นออกมา
พระยาอนุมานราชธน กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับสังคมว่า วรรณคดี "... เป็นคั้ง
แว่นฉายแห่งโบราณคดี ส่องใ้เราเห็นประเพณีนิยม และความเป็นไปในสมัยก่อน..."

(พระยาอนุมานราชธน ๒๕๑๖ : ๑๓๘) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของตรีศิลป์ บุญขจร
(ตรีศิลป์ บุญขจร ๒๕๒๓ : ๖ - ๑๑) ที่ว่าวรรณกรรมกับสังคมย่อมอยู่ในลักษณะซึ่งอาศัย
กัน ๓ ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม การสะท้อนของวรรณกรรมมิใช่
เป็นการสะท้อนอย่างบันทึก ทำนองเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นภาพสะท้อนประสมการณ
ของผู้เขียน และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม ทั้งในค่านิยมประเพณีและนามธรรม

ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือคือนักเขียน เพราะนักเขียนอยู่ในสังคม
ย่อมใ้ได้รับอิทธิพลทั้งทางค่านิยมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ศาสนา ปรัชญา และการเมือง
สถานการณ์ของปัจจุัย เหล่านี้ย่อมเป็นคั้งกำหนดโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของนักเขียน

ลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือคือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนที่ยิ่งใหญ่ นอกจาก
จะเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมใ้ค้อย่างมีชีวิต โน้มน้าวจิตใจผู้อ่านแล้ว ยังเป็น
ผู้ชี้คั้งแนะทางไกลกวาคณธรรมคา ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเพราะเขามีความเข้าใจและเข้าถึงสภาพของ
มนุษย์และสังคม

วรรณกรรมของกอลมชนโดยอมจะแสดงความคิด ความเชื่อ ปรัชญา และคตินิยมของชนกอลมชน โดยเฉพาะแนวคิดในการแสดงวิถีประชา (Folk Ways) หรือแนวในการดำรงชีวิต ส่วนจะมากหรือน้อยนั้นยอมแล้วแต่จุดมุ่งหมายในการแต่งของกวี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ (สำนวน มกราพันธ์ ๒๕๒๕ : ๕)

๑. วรรณคดีบริสุทธิ์ (Pure Literature) หมายถึง วรรณคดีที่มุ่งแสดงศิลปะ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการมอดสะเทือนใจ เพื่อก่อให้เกิดความบันเทิงเป็นใหญ่ ไม่ได้นำประโยชน์อย่างอื่น เช่น วรรณคดีนิราศ เรื่องอิเหนา เรื่องพระอภัยมณี เป็นต้น

๒. วรรณคดีประยุกต์ (Applied Literature) หมายถึง วรรณคดีที่มุ่งประโยชน์ทางด้านอื่นโดยเฉพาะเจาะจง เช่น ไตรภูมิพระร่วง พุทฺธประวัติ สุภาษิตพระร่วง สุภาษิตสอนหญิง เป็นต้น

จึงอาจกล่าวได้ว่าวรรณคดีคำสอนหรือวรรณคดีสุภาษิตเป็นวรรณคดีประยุกต์ เพราะแต่งขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเจาะจง ที่จะใช้สอนคนให้มีจริยธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ราบรื่นและสอดคล้องกับสภาพสังคมในสมัยนั้น เนื่องจากวรรณคดีคำสอนเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาในเชิงสั่งสอนทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งกวีมีจุดประสงค์ในการที่จะสั่งสอนหลักการของศาสตร์ต่างๆ ให้แก่ผู้อ่าน เพื่อนำมาเป็นคติสอนใจ วรรณคดีคำสอนของไทยส่วนใหญ่จะแต่งเป็นร้อยกรอง มีลักษณะสั้นๆ เพื่อสะดวกในการจดจำ มีถ้อยคำคมคาย สร้างความสะทกใจและประทับใจ เช่น สุภาษิตพระร่วง โคลงโลกนิติ สุภาษิตสอนหญิง สวัสดิรักษา ฯลฯ นับเป็นความฉลาดหลักแหลมของกวีที่ใช้วรรณคดีเป็นเครื่องมือในการสอนจริยธรรม ซึ่งเป็นแนวทางประพฤติกฎีติกะของบุคคลที่แตกต่างกันออกไป ทั้งในระดับครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

วรรณคดีคำสอนโดยทั่วไปจะมีเนื้อหาในคานสาระของคำสอน ๒ ลักษณะ คือ (ชวชัย ปุณโณทก ๒๕๒๕ : ๓๔๘)

๑. สอนปรัชญาพุทธศาสนาและจริยธรรม กล่าวคือ สอนให้คนมุ่งที่จะเข้าสู่นิพพาน ไค้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ของสังสารวัฏ และรู้งูแจ้งในสังขารของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และสอนจริยธรรมซึ่งเป็นแนวทางประพฤติกฎีติกะของบุคคล

๒. สอนการดำเนินชีวิตในสังคม หมายความว่าคำสอนที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีเหล่านี้ จะเนรมิตถึงหน้าที่ของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติต่อกันในสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมครอบครัว เช่น พ่อแม่-ลูก สามี-ภรรยา จนถึงสังคมที่กว้างขึ้น ได้แก่หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ และหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อเจ้าขุนมูลนาย และหน้าที่ของมูลนายจะพึงปฏิบัติต่อประชาชน

ในวรรณคดีคำสอนจะมีการสอนจริยธรรม ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่มีลักษณะเป็นทางสายกลาง มีความยืดหยุ่น เพื่อให้ประชาชนสามารถนำคำสอนเหล่านี้ไปปรับปรุง ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็น "กฎจริย- ศาสตร์สังคมสากลประจำโลก" ในสังคมสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา เราอาจกล่าวได้ว่า คำสอนของ ศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อแนวคิด และการดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากธรรม หรือคำสอนในพุทธศาสนาเป็นบรรทัดฐานในการควบคุมสังคม ทำให้สังคมเป็นสุข ถ้าปราศจาก ธรรมแล้วสังคมจะเหินห่างวุ่นวาย เกิดปัญหาอันมีการ (พระมหาธาตุ สุทธิญาโณ ๒๕๒๒ : ๔๑ - ๔๒)

เป็นที่น่าสังเกตว่า วรรณคดีคำสอนช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก ซึ่ง แต่งในช่วง พ.ศ.๑๘๐๐ - ๒๔๑๑ นั้น มีลักษณะแนวคิดทางด้านจริยธรรม ที่มีความสอดคล้องกับ หลักจริยศาสตร์ในพุทธศาสนา โดยเนื้อหาของค่านิยมธรรมอาจแสดงออกมาในรูปของคำสอนของกวี โดยตรง หรืออาจมาพบสนทนาของตัวละคร หรือจากการกระทำของตัวละคร

ปรีชา ช่างขวัญเย็น ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาจริยศาสตร์ สังคมในพุทธศาสนา ในเชิง วิจัยวรรณ กล่าวถึงคุณค่าของหลักจริยธรรมว่า (ปรีชา ช่างขวัญเย็น ๒๕๒๐ : ๗๖)

การสร้างคนแต่ละคนให้เป็นคนดี เป็นหลักการที่จำเป็นที่จะให้การใช้จริยศาสตร์ ทางสังคมได้ผล เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าถ้าคนแต่ละคนเป็นคนดี สังคมก็จะดี แต่ ถ้าคนไม่ดี แม้จะวางระบบบังคับไว้สักเพียงไร คนก็จะหาทางเล็ดลอดออกไป ถ้าคนดี แล้ว ระบบสังคมแม้ไม่รัดกุมมากนัก คนเหล่านั้นก็จะไม่เล็ดง เพราะบังคับตนเองได้ ระบบก็จะ เป็นเครื่องช่วยให้สังคมดีขึ้น หลักจริยธรรมทางสังคมจึงมีส่วนในคนอยู่รวม กันในสังคมโดยไม่มีข้อขัดแย้งกัน

จริยธรรมจึงเป็นรากฐานอันแท้จริงของสังคมและประเทศ ดังคำกล่าวของวาทิน อินทสระ ว่า (วาทิน อินทสระ ๒๕๑๘ : ก - ข)

จริยธรรมเป็นรากฐานแห่งความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง และสงบสุขของปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติ รัฐทุกรัฐควรมีแนวนโยบายให้ประชาชนมีจริยธรรมอันดีเป็นหลักประการแรก และถือเป็นคนละคดีที่เดียว ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจและอื่นๆให้เป็นอันค้ำรองลงมา ทั้งนี้ เพราะการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การศึกษาทางวิชาการ และการเมือง ซึ่งไม่มีจริยธรรมเป็นแกนกลางหรือเป็นหลักยึดแล้ว ย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ ถ้าเปรียบสังคมเหมือนต้นไม้ไม่มีแก่น จริยธรรมก็เหมือนแก่น ความเจริญนอกจากนี้เหมือนเปลือกกะพริ่งหอมหวนแทนเอาไว้ ถ้าเปรียบความรู้เหมือนดิน จริยธรรมยอมเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยักเหี่ยวเหาระกุ่ม ย่อมเป็นฝืนละออง ให้ความรำคาญมากกว่าให้ประโยชน์ คนมีความรู้ที่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนทีความรำคาญหรือความเคืองครอนให้แกผู้อื่นนั่นเอง

...พูดถึงจริยธรรม คนส่วนมากก็เพ่งเต็งไปถึงการถือศีลกินเพล จำศีลภาวนา ไม่ทำอย่างอื่นอันจะช่วยให้สังคมก้าวหน้า แต่ตามความเป็นจริงแล้ว จริยธรรมหมายถึงความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของคนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควร เว้น กระทำสิ่งที่ควรกระทำ ด้วยความฉลาดรอบคอบ ภูเหตุเหตุผล ถูกต้องตามกฏระเบียบและบุคคล โดยนัยนี้ จริยธรรมจึง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคนในทุกอาชีพ ทุกสังคม สังคมจะอยู่รอดได้ก็ด้วยจริยธรรม จะสงบสุขหรือวุ่นวายก็ขึ้นอยู่กับจริยธรรม ที่ปัจเจกชน ครอบครัวยุ หรือสังคมนั้นๆประพฤติไต่มาจนเคยเพียงใด

ในการศึกษาคนควาครั้งนี้ จะใช้หลักจริยศาสตร์ทางสังคมในพุทธศาสนา เป็นหลักในการวิเคราะห์วรรณคดีคำสอน เพราะคำสอนในศาสนาพุทธนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงตั้งสัจจนวมมนุษย์ตามหลักปรัชญาสังคม (Social Philosophy) ดังที่ พ.ศ.ด.ชลด อุกกภาชน ได้กล่าวไว้ว่า (พ.ศ.ด.ชลด อุกกภาชน ๒๕๑๘ : ๑๔ - ๑๕)

คำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนตามหลัก
 วิทยาศาสตร์แห่งชีวิตอย่างแท้จริง... เพราะคำสอนของพุทธศาสนาได้สอนให้
 เยาวชนนำหลักจริยศาสตร์สังคมต่างๆ มาใช้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตน อย่าง
 เหมาะสมตามคุณภาพแห่งชีวิตสังคมอยู่แล้ว หากผู้ใดรู้จักนำหลักจริยศาสตร์สังคม
 เหล่านี้มาปฏิบัติตาม บุคคลผู้นั้นย่อมจะประสบความสุขความสำเร็จในชีวิตของตน
 ในด้านต่างๆ และจะเป็นที่เคารพนับถือและนิยมชมชอบแก่สังคมโดยทั่วไป หาก
 ศึกษาหลักปรัชญาและคำสอนต่างๆ ของพุทธศาสนาให้ละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ย่อมจะทราบ
 ได้ว่า หลักจริยศาสตร์สังคมของพุทธศาสนานั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้
 ให้ปัจเจกบุคคลผู้ซึ่งมีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับ ตั้งแต่ปฏิบัติอย่างครบถ้วนทุก
 แง่มุม

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวรรณคดีคำสอนประเภทรอยกรองของไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย
 จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือในช่วง พ.ศ.๑๘๐๐ - พ.ศ.๒๔๑๑ เฉพาะทางงานจริยธรรม
 เพื่อจะค้นหาว่า จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีคำสอนมีรายละเอียดอะไรบ้าง วรรณคดีคำสอน
 สอนอะไรแก่ผู้อ่าน ก็มองเห็นว่ามนุษย์ควรจะมีปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร จริยธรรมที่ปรากฏ
 ในวรรณคดีคำสอนนั้นมีแนวโน้มอย่างไร จริยธรรมด้านใดที่ได้รับการย้ำหรือกล่าวซ้ำๆ เสมอ

ความมุ่งหมายของการศึกษาครั้งนี้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาวรรณคดีคำสอนประเภทรอยกรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรม
 ตะวันตก ในเชิงจริยธรรม
๒. เพื่อศึกษาแนวโน้มของจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีคำสอนประเภทรอยกรอง
 ช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะใหญ่ประโยชน์ดังนี้

๑. ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีคำสอนประเภทย่อยรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก ในเชิงจริยธรรม
๒. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มของจริยธรรมจากวรรณคดีคำสอนสมัยก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก

ขอตกลงเบื้องต้น

การวิเคราะห์จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีคำสอน จะใช้หลักจริยศาสตร์ทางสังคมในพุทธศาสนา เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ โดยพิจารณาเฉพาะจริยธรรมในระดับโลกีย์เท่านั้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวรรณคดีคำสอนในเชิงจริยธรรมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าไว้ดังนี้

๑. การศึกษาวรรณคดีคำสอนครั้งนี้ เป็นการศึกษาคุณค่าของวรรณคดีในเชิงจริยธรรมตามหลักจริยศาสตร์ทางสังคมในพุทธศาสนา
๒. วรรณคดีคำสอนที่นำมาศึกษานี้ จะเลือกเฉพาะวรรณคดีที่มีเนื้อหาประเภทคำสอน และเป็นวรรณคดีที่ก้าวล่วงเพื่อมุ่งสอนจริยธรรมเท่านั้น ไม่รวมถึงวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้าหรือพระสาวก และวรรณคดีทางศาสนาที่แต่งขึ้นเพื่อความบันเทิง แต่แทรกการสอนจริยธรรมไว้ในเนื้อเรื่องด้วย
๓. วรรณคดีคำสอนในที่นี้จะเลือกศึกษาเฉพาะประเภทย่อยรองเพียงอย่างเดียว
๔. วรรณคดีคำสอนที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ เป็นวรรณคดีคำสอนที่แต่งขึ้นในช่วงที่ไม่ได้

รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก คือ ระหว่างพ.ศ.๑๘๐๐ - ๒๔๑๑

๕. วรรณคดีคำสอนที่ศึกษาได้แก่เรื่องต่อไปนี้

๕.๑ สมัยสุโขทัย

สุภาษิตพระร่วง (ยังมีปัญหาเกี่ยวกับสมัยที่แต่ง ผู้รู้หลายท่านสันนิษฐานว่าแต่งในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์)

๕.๒ สมัยอยุธยา

๕.๒.๑ โคลงทศรถสอนพระราม : สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๕.๒.๒ โคลงพาลีสอนน้อง : สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๕.๒.๓ โคลงราชสวัสดิ์ : สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๕.๓ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

๕.๓.๑ กถาขอสอนน้องคำฉันท์ : สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ-
ปร. มานูชิตินโรส

๕.๓.๒ สุภาษิตสอนหญิง : สุนทรภู่

๕.๓.๓ เพลงยาวถวายโอวาท : สุนทรภู่

๕.๓.๔ สวัสดิ์รักษา : สุนทรภู่

๕.๓.๕ โคลงโลกนิติ : สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาเดชาดิศร

๕.๓.๖ อิศริยานุภาพ : หม่อมเจ้าอิศริญาณ

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณคดีคำสอน หมายถึง วรรณคดีที่แต่งขึ้นโดยมีจุดหมายเพื่อสั่งสอนทางด้านจริยธรรม
ลักษณะการแต่งจะแทรกคำสอนไว้ทั้งสั้น หรืออาจจะเป็นวรรณคดีคำสอนที่มีเนื้อ เรื่องตัดออกมา
จากวรรณคดีเรื่องอื่น แต่เลือกเฉพาะตอนที่มีคำสั่งสอนมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ (ในที่นี้ไม่รวมถึง
วรรณคดีที่แต่งขึ้นเพื่อความบันเทิง และวรรณคดีศาสนาที่ได้แทรกคำสอนจริยธรรมไว้ในเนื้อเรื่อง)

ซึ่งแบ่งตามเนื้อหาได้ ๓ ประเภท คือ

๑. เป็นคำสั่งสอนราชธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์หรือเจ้านาย
๒. เป็นคำสั่งสอนหลักความประพฤติสำหรับข้าราชการที่พึงปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์

และประชาชน

๓. เป็นคำสั่งสอนหลักการครองเรือนสำหรับประชาชน
วรรณกรรมก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก หมายถึง วรรณกรรมไทยที่แต่งขึ้นระหว่าง

พ.ศ. ๑๘๐๐ - พ.ศ. ๒๔๑๑

รอบครอง หมายถึง ประเภทของงานเขียนที่เน้นการจำกัดจำนวนคำหรือพยางค์ มีการกำหนดเสียงสูงต่ำ เสียงหนักเบา เสียงสั้นยาว และกำหนดสัมผัส จังหวะ ไว้อย่างแน่นอน ใดแก กากย กลอน โคลง ฉันท์ ร่าย

จริยธรรม หมายถึง ข้อควรประพฤติปฏิบัติ และข้อควรละเว้น

จริยธรรมสำหรับบุปถครอง หมายถึง ข้อควรประพฤติปฏิบัติ และข้อควรยกเว้น สำหรับผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ซึ่งหมายถึง พระราชา พระบรมวงศานุวงศ์ ตลอดจนข้าราชการ

(ปรีชา ขางขวัญยืน ๒๕๒๐ : ๑๑๖)

จริยธรรมสำหรับคนทั่วไป หมายถึง ข้อควรประพฤติปฏิบัติ และข้อควรละเว้น สำหรับคนทั่วไป ว่าควรปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร (ปรีชา อุยตระกูล และ สุวัจน์ ขางเหล็ก ๒๕๒๗ : ๒๒๘)

จริยธรรมสำหรับผู้ชาย หมายถึง ข้อควรประพฤติปฏิบัติ และข้อควรละเว้น สำหรับผู้ชาย เช่น การครองเรือน ภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบภายในครอบครัวและสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ (ปรีชา อุยตระกูล และ สุวัจน์ ขางเหล็ก ๒๕๒๗ : ๒๓๓)

จริยธรรมสำหรับผู้หญิง หมายถึง ข้อควรประพฤติปฏิบัติ และข้อควรละเว้น สำหรับผู้หญิง เช่น การครองเรือน ภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบภายในครอบครัวและสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ (ปรีชา อุยตระกูล และ สุวัจน์ ขางเหล็ก ๒๕๒๗ : ๒๓๕)

แนวโน้มนของจริยธรรม หมายถึง ความโน้มเอียงทางจริยธรรมในค่านิยมค่านอง
ซึ่งอาจพิจารณาได้จากกรรการกล่าวถึงคำสอนนั้นซ้ำๆ แสดงวาคำสอนดังกล่าว เป็นเรื่องสำคัญที่มี
อิทธิพลต่อแนวคิดและความเป็นอยู่ของคนในสังคม

จริยศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่วาควยศีลธรรม หลักศีลธรรม และกฎที่วาควยความ
ประพฤติและพฤติกรรม (วคิน อินทสระ ๒๕๑๘ : ๒)

วิธีการศึกษาคณควร

การศึกษาคณควรครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค่นเนินการดังนี้

๑. รวบรวมวรรณคดีคำสอนประเภทรอยกรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรม
ตะวันตก คือตั้งแถมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.๒๔๑๑) โดย
คัดเลือกวรรณคดีคำสอนที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย จำนวน ๑๐ เรื่อง ได้แก่

- ๑.๑ สุภณิตพระร่วง
- ๑.๒ โคลงพรดสอนพระรณ
- ๑.๓ โคลงพาดีสอนน้อง
- ๑.๔ โคลงราชสวัสดิ์
- ๑.๕ กฤษณภคสอนน้องคำฉันท
- ๑.๖ สุภณิตสอนหญิง
- ๑.๗ เพลงยาวถวายโอวาท
- ๑.๘ สวัสดิ์รักษา
- ๑.๘ โคลงโลกนิต
- ๑.๑๐ อิศริญาณภณิต

๒. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีคำสอนทั้ง ๑๐ เรื่อง และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ
จริยธรรมและจริยศาสตร์ทางสังคมในพุทธศาสนา

๓. วิเคราะห์จริยธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีคำสอนแต่ละเรื่อง โดยวิเคราะห์ตามฐานะ และหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่ต่างกันในสังคม ซึ่งจัดหมวดหมู่ของจริยธรรมตามสถานภาพของผู้ที่ กวีต้องการสอน แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

- ๓.๑ จริยธรรมสำหรับผู้ปกครอง
- ๓.๒ จริยธรรมสำหรับคนทั่วไป
- ๓.๓ จริยธรรมสำหรับผู้ชาย
- ๓.๔ จริยธรรมสำหรับผู้หญิง

๔. วิเคราะห์แนวโน้มของจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีคำสอน ตามสถานภาพของผู้ที่ กวีต้องการสอน แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

- ๔.๑ จริยธรรมสำหรับผู้ปกครอง
- ๔.๒ จริยธรรมสำหรับคนทั่วไป
- ๔.๓ จริยธรรมสำหรับผู้ชาย
- ๔.๔ จริยธรรมสำหรับผู้หญิง

๕. วิเคราะห์จริยธรรมในวรรณคดีคำสอน โดยใช้หลักจริยศาสตร์ทางสังคมในพุทธ ศาสนาเป็นเกณฑ์

๖. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องจริยธรรม ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงสรุปสาระสำคัญที่เด่นๆไว้ดังนี้

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ (สุลักษณ์ ศิวลักษณ์ ๒๕๑๕ : ๑๕๓ - ๑๕๕) ได้กล่าวถึงเรื่อง จริยธรรมไว้ซึ่งสรุปได้ว่า จริยธรรมนั้นเป็นเรื่องอันเนื่องด้วยความคิดเห็นที่เป็นกิจการอันควร ประพฤติบางอย่าง และงดเว้นจากการประพฤติดังปฏิบัติบางอย่าง บัญญัติก็คือ ความคิดที่ชวนให้ทำ

หรือชวนให้ตื่นมาจากไหน คำตอบในทางจริยศาสตร์ย่อมขึ้นอยู่กับทฤษฎีนั้นๆ จริยธรรมเป็นเรื่อง
ของความประพฤติในเรื่องความดีความงาม จึงเป็นเรื่องที่เนื่องด้วยคุณกระทำและผู้อื่น อันผู้กระทำ
เกี่ยวข้องด้วย เพราะฉะนั้น จึงที่มีปัญหาของสังคมไปไม่พ้น ในแต่ละสังคมจึงย่อมต้องมีกฎเกณฑ์
ไว้ให้ประพฤติ เพื่อเสถียรภาพของสังคมนั่นเอง

น.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (น.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ๒๕๑๓ : ๓๑) ได้กล่าวไว้
สรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่ควรปฏิบัติ โดยผู้ประพฤติปฏิบัติต้องรู้เวลา โอกาส
และสถานการณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับทิวากิน อินทสระ
(วากิน อินทสระ ๒๕๑๘ : ข - ฉ) กล่าวไว้ว่า จริยธรรมหมายถึงความประพฤติ การกระทำ
และความดีที่ถูกตองเหมาะสม การทำหน้าที่ของคนอย่างถูกต้องสมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควรเว้น
พนัส ทัศนาคินทร์ (พนัส ทัศนาคินทร์ ๒๕๒๒ : ๔๔) ก็ได้กล่าวไว้ทำนองเดียวกันว่า
จริยธรรมหมายถึงความประพฤติอันพึงปฏิบัติของตนเอง ตลอดจน และต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิด
ความเจริญรุ่งเรือง เกมมสุขสันต์ในสังคมและสมาชิกของสังคม ดังนั้น การปฏิบัติตามหลักจริย-
ธรรมจึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึกทางจิตใจ และการปฏิบัติทางกาย อันสอดคล้องกับความ
รู้สึกทางจิต

อำนวย ทะพังกแก และ ชัยนัต วรรณะภุติ (อำนวย ทะพังกแก และ ชัยนัต
วรรณะภุติ ๒๕๒๒ : ๑๘๒) ได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างค่านิยมกับจริยธรรมว่า
จริยธรรมคล้ายคลึงกับค่านิยม ระเบียบข้อ บังคับ และกฎหมาย แต่แตกต่างกับค่านิยมในส่วนที่
ว่า จริยธรรมนั้นเป็นเรื่องของสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องในสังคม
มีจุดหมายปลายทางอยู่ที่คุณงามความดีและสังคมในส่วนรวม ส่วนค่านิยมนั้น เป็นเพียงสิ่งที่คนนิยม
ปฏิบัติ หากมีเงื่อนไขว่าจะต้องเกิดความดีให้แก่สังคมด้วยไม่ จริยธรรมนี้ยังแตกต่างไปจาก
ข้อบังคับหรือกฎหมายในแง่ที่ว่า ระเบียบข้อบังคับและกฎหมายมีข้อห้ามและมีบทลงโทษทางพฤติกรรม
สำหรับผู้ฝ่าฝืน แต่จริยธรรมไม่มีข้อห้ามหรือบทลงโทษ ถ้าจะมีก็เป็นบทลงโทษทางใจสำหรับผู้
ฝ่าฝืนเท่านั้น

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก ได้เขียนไว้ในงานวิจัย
จริยธรรมของเยาวชนไทยในกรุงเทพฯ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจัน-
ปัจจนิก ๒๕๒๐ : ๖) ตอนหนึ่งว่า

จริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของ
พันธุกรรม กล่าวคือ บุคคลที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้ และยอมรับจริย-
ประเพณีในสังคมของตนเอง ซึ่งจะแตกต่างจากจริยประเพณีของสังคมอื่นๆ ไม่มาก
ก็น้อย ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคลก็คือสังคม
หรือผู้ดูแลอบรมตนนั่นเอง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดประชุมทางวิชาการ เกี่ยวกับจริยธรรมไทย
ระหว่างวันที่ ๒๒ - ๒๗ มกราคม ๒๕๒๓ คว้าความร่วมมือของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจริยธรรม
รวมทั้งนักคิด นักปฏิบัติจากส่วนราชการต่างๆ เพื่อรวบรวมความรู้ ความคิด ที่จะ เป็นแนวทาง
ในการพัฒนาจริยธรรมของไทยให้เจริญก้าวหน้าและบรรลุตามความมุ่งหมายสืบไป โดยกล่าวถึง
ความจำเป็นของการริบเร่ง เสริมสร้างพัฒนาการทางจริยธรรมให้บังเกิดแก่บุคคลทั่วไปว่า
(กรมวิชาการ ๒๕๒๓ : ๑)

จากสภาพการ เปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันในค่านต่างๆ ที่เป็นแรงกดดัน
ให้บุคคลต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อการอยู่รอด ผนวกกับการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามา
ในสังคมไทย ได้ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางคตินิยมของการดำรงชีวิตอย่าง
กว้างขวาง เช่น นิยมยกย่องผู้มีอำนาจและมีความร่ำรวยทางฐานะความเป็นอยู่
มีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น จนยอมไขทุกวิถีทางแห่งการแสวงหาผล-
ประโยชน์ โดยคำนึงถึงหลักจริยธรรมเป็นลำดับความสำคัญที่น้อยกว่า ปรากฏ-
การณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า บุคคลบางส่วนมีความขอยุทธรณ์ทางการยอมรับนำ
จริยธรรมมาเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญหาสังคมสืบเนื่อง
นานาประการ

ในขณะที่เดียวกัน นักคิดนักปฏิบัติทางจริยธรรมไทยบางส่วน ได้พิจารณาเห็นว่า น่าจะได้มีการศึกษากันอย่างจริงจัง ถึงแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะโครงสร้าง รากฐานการเกิด และระดับชั้นของการพัฒนาทางจริยธรรม ตามลักษณะเฉพาะของสังคมไทย เหตุที่ทำให้มีการศึกษาหาแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทางจริยธรรมเป็นแบบไทยๆก็คือ (กรมวิชาการ ๒๕๒๓ : ๔)

๑. สังคมไทยมีลักษณะเฉพาะที่มีรากฐาน อันมีความมั่นคงของศาสนา ปรัชญา และวัฒนธรรมอันดีงาม มาเป็นเวลายาวนาน เป็นลักษณะวัฒนธรรมที่ค่อนข้าง เป็นของตนเองอย่างเด่นชัด ต่างไปจากสังคมอื่นๆ แนวความคิดเกี่ยวกับจริยธรรมน่าจะผูกพันกับ เดกลักษณะของสังคมไทยนี้อย่างใกล้ชิด

๒. การศึกษาจริยธรรมไทยจะช่วยทำให้มีการประมวลความรู้ ความคิด เกี่ยวกับจริยธรรม ให้เป็นระบบระเบียบที่ชัดเจน สะดวกต่อการนำไปใช้พัฒนาบุคคลและสังคมไทยได้อย่างเหมาะสมต่อไป

๓. สังคมไทยมีการนำหลักศีลธรรมทางศาสนา ปรัชญาชีวิต และกรอบวัฒนธรรม มาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างกว้างขวาง ทั้งในระดับบุคคลชนธรรมคาไปจนถึงระดับแสวงหาหนทางวิเศษแห่งการดับทุกข์ จากพื้นฐานเหล่านี้ น่าจะนำมาใช้ในกรณีศึกษาวิเคราะห์ เป็นแบบของธรรมชาติของจริยธรรมไทยที่พึงปรารถนา และสามารถสร้างระดับชั้นของการพัฒนาทางจริยธรรมตามลักษณะเฉพาะของสังคมไทยได้

กิริติ บุญเจือ (กิริติ บุญเจือ ๒๕๑๕ : ๗๖) กล่าวถึงสาเหตุที่จริยธรรมต้องเปลี่ยนแปลงไปว่ามีดังนี้

๑. ระเบียบของสังคมเปลี่ยนแปลงไป มีกรณีใหม่ๆเกิดขึ้น เช่น การคุมกำเนิด การทำให้อากาศเสีย

๒. จริยธรรมต้องมีการปรับตัว ถ้าปรับตัวไม่ทัน ก็มักจะเกิดการปฏิวัติ เมื่อความขัดแย้งระหว่างสภาพใหม่กับจริยธรรมเดิมถึงขีดสุด จึงต้องหาทางป้องกัน การเปลี่ยนแปลงกะทันหัน โดยทดลอง เปลี่ยนแปลงไปเป็นขั้นๆ

๓. ความก้าวหน้าในวิชาการสาขาอื่น เช่น ภูมิศาสตร์ ชีววิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยา ทำให้เราเข้าใจว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อจริยธรรมอยู่มาก จึงทำให้เราอยากปรับปรุง

จริยธรรม ให้สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจของเราอยู่เสมอ

๔. ความต้องการในตัวของเราเอง ที่ต้องการพัฒนาขึ้นทางจิตใจ ต้องการรับผิดชอบ การกระทำของเราอย่างเต็มที่ และต้องการกระทำทุกอย่างด้วยสำนึกความรับผิดชอบต่อชีวิตมากขึ้น ไม่พอใจที่จะทำตัวเป็นเด็กที่ท่องจำเดินไปจนตลอดชีวิต

ส่วนวศิน อินทสระ (วศิน อินทสระ ๒๕๑๘ : จ - ฉ) กล่าวถึงจริยธรรมในคำ ความสำคัญต่อสังคมว่า ผู้นำในสังคมหรือผู้นำรัฐต้องเป็นผู้มีจริยธรรมสูง พอที่ใครๆจะเคารพได้ อย่างสนิทใจ นอกจากนี้ ผู้นำต้องมีความสามารถนำความสงบสุขทางใจมาสู่ปวงชนผู้ดำเนินตาม ใฝ่ใคร่ใคร่ ปวงชนควรเลือกบุคคลผู้มีลักษณะดังกล่าวมาเป็นผู้นำ สันติสุขจะเกิดขึ้นได้เพราะอาศัย ผู้นำ จริยธรรมสอนให้คนเราเลิกดูหมิ่นเกลียดชังกันจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุนั้นเป็น บพการีของชาติ สอนให้เรารออดทนเพื่อเข้ากันได้กับคนทั้งหลาย ไม่วางโทษให้แก่อาวค้ำหรือ การร้าวฉาน ลดทิวาณะลงใหม่หลายๆ เพื่อจะใคร่มองเห็นสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง ไม่หลงตัว ว่าสำคัญ มีความรู้ ความสามารถมากกว่าคนอื่น

จากความคิดต่างๆเหล่านี้ อาจกล่าวได้ว่า จริยธรรมเป็นบรรทัดฐานทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่สมาชิกในสังคมควรจะปฏิบัติตาม เพื่อให้สังคมมีความสุข แต่คนในสังคมจะต้องใช้สติปัญญา ในการตัดสินใจว่าดีหรือไม่ดี ดังที่พระราชวรมุนี กล่าวไว้ว่า "จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำ ได้ทางวินัย จนเกิดความเคยชินขึ้นมา มีพลังใจ มีความตั้งใจแน่วแน่ มีความประณีตใจ เรื่อง จริยธรรมนี้ต้องอาศัยปัญญา ปัญญาอาจเกิดจากศรัทธาเข็ดหลอผู้อื่นไปก่อนก็ได้ ในบางครั้งจริย- ธรรมก็เกิดโหมเพราะไม่มีปัญญากำกับ" (กรมวิชาการ ๒๕๒๓ : ๑๐)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดีคำสอน

ลิตธา พิณีจุกวลด ไ้ความหมายของวรรณคดีคำสอนไว้ว่า (ลิตธา พิณีจุกวลด

๒๕๒๕ : ๑๖๕)

วรรณคดีคำสอน หมายถึง วรรณคดีที่ขึ้นใจก็ตาม ที่เขียนขึ้นโดยมีจุดประสงค์ที่จะสั่งสอนหลักการของศาสตร์ต่างๆ เป็นต้นว่า จริยศาสตร์ ปรัชญา หรือศิลปะ วรรณคดีประเภทนี้ไ้แก่นิทานธรรมต่างๆ ซึ่งผู้แต่งไ้ได้รับความประทับใจจากเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน จากคำสั่งสอนที่ศรัทธาในศาสนา หรือจากความฉลาดหลักแหลมในการแก้ปัญหาของนักปราชญ์ หรือเรียกง่าย ๆ ว่าคติธรรมบาง คึงจะเห็นไ้จากนิทานชาดก นิทานธรรมบท สุภาษิตโลกนิติ สุภาษิตพระร่วง ฯลฯ

วรรณคดีคำสอนจึงจัดว่าเป็นวรรณคดีประยุกต์ เพราะแต่งขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมายที่จะใช้สอนคนหรือ เป็นบทเรียนแก่คน ซึ่งทรงศักดิ์ ปรากฏว่าชมนากุล ไ้เขียนไว้ว่า (ทรงศักดิ์ ปรากฏว่าชมนากุล ๒๕๑๕ : ๑)

วรรณกรรมคำสอน ไ้แก่วรรณกรรมที่มีเนื้อหาบ่งสอนจริยธรรม คติธรรม และแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม วรรณกรรมคำสอนจะมีบทบาทในการควบคุมสังคมให้ดำเนินไปตามแนวทางที่เหมาะสม ตามขนบธรรมเนียม แบบแผนจารีตของสังคมนั้นๆ วรรณกรรมคำสอนทองถิ่นไ้มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมาก โดยผ่านการอ่าน การเทศน์ จากพระภิกษุ หรือผู้รู้ที่เคยมวยเรียนมาแล้ว (อาจารย์วัด) ตลอดจนการจดจำ หรือสอน นอกไ้จากนี้ไ้ยังสือสือเล่า สืบทอด ปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อถือต่อๆกันมา

คึงนั้น วรรณคดีคำสอนก็คือ "...วรรณคดีที่มีเนื้อหาเป็นเชิงสั่งสอนทั้งทางโลกและทางธรรม ในทางโลกก็ไ้แก การสั่งสอนวิชาการหรือวิชาชีพหรือขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนในทางธรรมนั้น ไ้แก สั่งสอนศาสนาหรือจริยธรรม ซึ่งเป็นแนวทางประพฤติของบุคคล" (ศรีสุภา จริยากุล ๒๕๒๖ : ๕)

วรรณคดีคำสอนส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมและปรัชญาพุทธศาสนา แก่นของเรื่องทีสอนจึงมีอยู่ ๕ ลักษณะ คือ (ศรีสุภา จริยากุล ๒๕๒๖ : ๗)

๑. สอนพุทธศาสนา
๒. สอนจริยธรรมและความประพฤติ
๓. สอนขนบธรรมเนียมประเพณี
๔. สอนหลักรัฐศาสตร์
๕. สอนวิชาการและศาสตร์ต่างๆ

อิทธิพลและคุณค่าที่ได้รับจากวรรณคดีคำสอนมีดังนี้ (ศรีสุภา จริยากุล ๒๕๒๖ :

๘ - ๑๑)

๑. อิทธิพลที่ได้รับจากวรรณคดีคำสอน
 - ๑.๑ อิทธิพลต่อความเชื่อทางไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคลางและของขลัง ปรากฏในวรรณคดีคำสอนหลายเรื่อง เช่น สวัสดิรักษา
 - ๑.๒ อิทธิพลต่อกำนิพนธ์และความประพฤติ การปลูกฝังค่านิยมและความประพฤติในวรรณคดีคำสอนมีอยู่หลายเรื่อง เช่น เพลงยาวถวายโอวาท สุภาษิตสอนหญิง กุณมาสอนน้อง-คำฉันท์ โคลงพาลีสอนน้อง โคลงทศรถสอนพระราม
 - ๑.๓ อิทธิพลต่อความเป็นอยู่ มีอยู่หลายเรื่อง ซึ่งเป็นวรรณคดีที่เกี่ยวข้องด้วย ประเพณี ศาสนา พิธีการ สุภาษิต นิทานธรรม
 ๒. คุณค่าที่ได้รับจากวรรณคดีคำสอน
 - ๒.๑ สารประโยชน์ที่ได้รับจากวรรณคดีคำสอนมีหลายประการ เช่น ข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาชีวิต คำเตือนใจ เป็นต้น
 - ๒.๒ ความเพลิดเพลิน เป็นการแคงเพื่อไม่ให้ผู้อ่านเบื่อหน่าย จะได้ซึมซาบคำสอนโดยไม่รู้สึก และได้รับสารประโยชน์ตามที่มุ่งหมายไว้
- อย่างไรก็ตาม สังคมบางอย่างในวรรณคดีอาจจะมีคุณและโทษพอกัน แล้วแต่ความเข้าใจและการแปลความของแต่ละบุคคล เช่น บางคนคิดว่า คติที่ว่า "เดินตามรอยผู้ใหญ่หมาไม่กัด" ก่อให้เกิดผลเสียหายในสังคมหลายประการ กล่าวคือ ทำให้บุคคลขาดความเป็นอิสระใน

ภาระงาน และตัดความก้าวหน้าของสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นได้ คติดังกล่าวทำให้บุคคลในสังคมขาด
ความเจริญก้าวหน้ามาก (ประสิทธิ์ ภาพปกลอน ๒๕๒๓ : ๑๗๕) "...แต่ตามองในแง่ที่
เป็นคุณโดยที่ความเสียใหม่ก็ยอมได้เหมือนกัน คือแปลความ เติงตามรอยผู้ใหญ่หมาไม่กัด ใน
ทำนอง เติงตามคำสั่งสอนแนะนำของผู้ใหญ่ที่เคยปฏิบัติโดยดลก็มากอนแล้ว มิได้เติงตามรอย
อย่างหลับทูลลับตา ขาดความรับผิดชอบ ตามการที่ความขางตน ก็ยอมจะไต่ ทั้งนี้ แลวแต่การ
ที่ความของแต่ละคน" (ประสิทธิ์ ภาพปกลอน ๒๕๒๓ : ๑๗๖)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรื่องนี้ดังนี้

เฉลิม มากนวล (เฉลิม มากนวล ๒๕๑๗ : ๒๐๗ - ๒๐๘) วิเคราะห์และเปรียบเทียบ
เห็นชาดกับนิทานอีสป ปรากฏผลโดยสรุปว่า นิทานชาดกยึดหลักทำความดี ละเว้นความชั่ว
ทำใจใหม่บริสุทธิ์ หลักกรรม หลักไม่เบียดเบียน หลักความเชื่อ หลักความกตัญญูกตเวที หลักมักน้อย
สันโดษ หลักอริยสัจ หลักศีลธรรม หลักความเชื่อฟัง หลักคุณของความสามัคคีและโทษของการแตก
สามัคคี หลักการอุกมิทร หลักการเคารพในอาวุโส ส่วนนิทานอีสปมีแนวคิดที่แสดงวิสัยพาด แสดง
การกระทำที่ผิดวิสัย แสดงความกตัญญูกตเวที แสดงความซื่อสัตย์กับอดีต แสดงความสามัคคีกับ
การแตกความสามัคคี แสดงความซึ้งกับความรักความ

วิจิตร สุกาทร (วิจิตร สุกาทร ๒๕๒๒ : ๖๘ - ๘๓) ได้วิเคราะห์หนังสือ
อ่านสำหรับเด็กในคานคุณธรรม เฉพาะที่พิมพ์เป็นภาษาไทย ระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๒
ปรากฏว่า หนังสือประเภทนิทานชาวบ้าน เน้นคุณธรรมในคานมารยาทและนิสัยส่วนบุคคล
รองลงมาได้แก่ การไม่พูดปด ไม่พูดบิดเบือน ไม่อำพรางความจริง หลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน
ความเมตตาการุณา การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย หนังสือประเภทวรรณกรรมปัจจุบัน
เน้นคุณธรรมในคานความเมตตาการุณา รองลงมาได้แก่ ความเชื่อเพื่อเชื่อแนและเสียสละ กับ
มารยาทนิสัยส่วนบุคคล ส่วนหนังสือประเภทวรรณกรรมรองลงมา เน้นหลักธรรมในการอยู่ร่วมกัน
ความเมตตาการุณา คุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในหนังสือทั้ง ๓ ประเภท ได้แก่ คุณธรรมคานความ
ละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว คุณธรรมในคานความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระ-
มหากษัตริย์

ปรีชา อุษตระกูล และ สุวัฒน์ ช่างเหล็ก (ปรีชา อุษตระกูล และ สุวัฒน์ ช่างเหล็ก ๒๕๒๗ : ๒๒๕ - ๒๔๗) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาวรรณคดีอีสานในเชิงจริยธรรม" เสนอต่อสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พบว่า จากการที่ได้ศึกษาวรรณคดีอีสานทั้ง ๑๕ เรื่องนั้น แต่ละเรื่องมีเนื้อหาทางค่านิยมจริยธรรมแทรกอยู่ โดยเฉพาะในวรรณคดีประเภทคำสอน เนื้อหาจะกล่าวถึงสิ่งที่ดีควรประพฤติและไม่ควรประพฤติอย่างละเอียด ตามฐานะบทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ส่วนวรรณคดีประเภทนิทาน จะมีจริยธรรมแทรกอยู่ในคำพูดของตัวละคร พฤติกรรมของตัวละคร ตลอดจนแก่นของเรื่อง บางเรื่องมีประเด็นของจริยธรรมคล้ายกัน ส่วนแนวโน้มของจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีอีสาน ส่วนใหญ่เน้นจริยธรรมในเรื่องการปฏิบัติตามฮีตคอง (หลักธรรมในการดำรงชีวิต ๑๔ ประการ) หลักธรรมของศาสนาพุทธ ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ในการทำหน้าที่ได้ยิ่งชีพ การครองเรือน ความอ่อนน้อมถ่อมตน การเห็นคุณค่าและเคารพนับถือธรรมชาติกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ส่วนเหตุผลเชิงจริยธรรมในวรรณคดีอีสาน พบว่า กวีใช้เหตุผล ๔ ประการ เป็นข้ออ้างในการสอนว่าทำไมเราจึงควรประพฤติหรือไม่ควรประพฤติ พฤติกรรมแต่ละพฤติกรรมที่กวียกมาสอนคือ อ่างผลของการกระทำที่มองเห็นได้พิสูจน์ได้ในระยะเวลาใกล้เคียง อ้างว่าเป็นฮีตคองเดิมแต่โบราณ อ้างนรกสวรรค์และบุญบาป อ้างการยอมรับและไม่ยอมรับของคนอื่นในสังคม

พัชรี อัยราชวัณ (พัชรี อัยราชวัณ ๒๕๒๑ : ๑๘๒ - ๑๘๗) ได้วิจัยเรื่อง "จริยศึกษาของสตรีในสุภามิตสอนหญิงคำกลอน" โดยศึกษาในเชิงวิจารณ์คำสอนที่ปรากฏในเรื่อง พบว่า บทบาทและฐานะทางสังคมของสตรียังอยู่ในวงแคบกว่าบุรุษ กล่าวคือ สตรีได้รับการอบรมสั่งสอนให้ทำหน้าที่จัดการ เกี่ยวกับการบ้านการเรือน ส่วนบุรุษเป็นฝ่ายออกไปทำหน้าที่ในสังคมนอกบ้าน คือเป็นฝ่ายหาเลี้ยงครอบครัว และต้องรับใช้ประเทศชาติด้วยการรับราชการทหาร ตามกฎเกณฑ์ในสมัยนั้น จากการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบดังกล่าว บุรุษจึงเป็นฝ่ายที่สตรีมอบความไว้วางใจให้ เพราะบุรุษต้องเป็นฝ่ายที่มามีความรับผิดชอบต่างๆมากกว่าสตรี คือเป็นทั้งหัวหน้าครอบครัวและอุปถัมภ์ประเทศชาติยามศึกสงครามด้วย

บุญยงค์ เกศเทศ (บุญยงค์ เกศเทศ ๒๕๑๓ : ๕๕๗) ได้วิจัยเรื่อง สถานภาพ
 ของสตรีไทยในวาระกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ช่วงพ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๕๕ สรุปผลการวิจัยไว้ว่า
 ลักษณะสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ตลอดจนทัศนคติและค่านิยม เป็นสิ่ง
 สำคัญในการกำหนดสถานภาพสตรีทุกด้าน เป็นเห็นว่า สถานภาพด้านการศึกษาอบรม ให้โอกาส
 สตรีศึกษาอบรมวิชาหนังสือและวิชาทั่วไปน้อยมาก แต่จะเน้นในการศึกษาอบรมเฉพาะทาง
 ศึกษาศาสตร์ เพื่อใช้ในหน้าที่กุลสตรีเท่านั้น ในค่านกฎหมาย ส่วนใหญ่สตรีได้รับสิทธิไม่
 เท่าเทียมกับชาย เช่น เรื่องการทำนิติกรรม การจัดการเรื่องมรดกและทรัพย์สิน ในบทลงโทษ
 สตรีได้รับโทษหนักกว่าชายทั้งที่เป็นความผิดเดียวกัน

ปัญญา บริสุทธิ์ (ปัญญา บริสุทธิ์ ๒๕๒๓ : ๕๕) ได้ศึกษาเรื่องโลกทัศน์ของคนไทย
 จากวรรณกรรมคำสอนสมัยสุโขทัย สรุปผลการวิจัยไว้ว่า

๑. ในทางศาสนาและจริยธรรม คนไทยสมัยสุโขทัยมีจิตใจอ่อนน้อม มีเหตุผล และมี
 อิศระในการเลือกโดยมีเหตุผลสมควรที่สุด ในทางจริยธรรมได้รับการอบรมทั้งทางครอบครัว
 ทางประเพณี และทางศาสนา ให้เป็นผู้รักความสงบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ประพฤติตนด้วยเหตุผล
 อันสมควร ปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเห็นใจ

๒. ในทางการปกครองและเศรษฐกิจ การปกครองเป็นไปอย่างอะดุมอลวย ทาง
 เศรษฐกิจ คนสุโขทัยมีเสรีภาพในทางค้าขาย และดำเนินกิจการอาชีพทุกอย่าง

๓. ทางวัฒนธรรม คนไทยสมัยสุโขทัยยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด
 ส่วนทางภาษานั้นพบว่าคนสุโขทัยมีความหึงและสำนึกในความเป็นไทยอย่างยิ่ง จะเห็นได้จาก
 การมีตัวอักษร เป็นของตนเอง ในทางศิลปกรรม มีความสามารถสูงสุดในทางช่าง ตลอดจนมี
 ความคิดสร้างสรรค์ที่งดงาม

๔. ความสำนึกทางสังคม คนไทยสมัยสุโขทัยสามารถวางระเบียบแบบแผนของสังคม
 ได้เป็นอย่างดีและมีเหตุผล

ศรีสุภา จริยากุล (ศรีสุภา จริยากุล ๒๕๒๖ : ๓๕) ได้ศึกษาวรรณคดีคำสอน
 เรื่องสุภาภีพระร่วง พบว่า สุภาภีพระร่วงเป็นคำสั่งสอนจริยธรรมและความประพฤติแก่ประชาชน
 คล้ายๆกับ เป็นกฎ ระเบียบ หรือข้อตกลงที่เป็นธรรมะของการอยู่ร่วมกันในสังคมของชาวสุโขทัย

รัตนา สถิตานนท์ (รัตนา สถิตานนท์ ๒๕๒๐ : ๔๐) ได้ศึกษาสุภานิตพระร่วง
ในแง่วัฒนธรรม และได้เปรียบเทียบคำสอนในสุภานิตพระร่วงกับธรรมะทางพุทธศาสนาบางหมวด
ปรากฏว่ามีคตินิยมที่สอดคล้องกันอยู่เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าคานิยมในสังคมไทยมีลักษณะ
ใกล้เคียงกับคานิยมในพุทธศาสนา

กุหลาบ มัลลิกะมาส (กุหลาบ มัลลิกะมาส ๒๕๒๖ : ๔๔ - ๔๖) กล่าวถึงสุภานิต
พระร่วงสรุปได้ว่า สุภานิตพระร่วงหรือบัญญัติพระร่วง เขียนเป็นทำนองสิ่งสอน มีลักษณะเป็นราย-
สุภาพ นักวรรณคดีหลายท่านกล่าวว่า สุภานิตพระร่วง เป็นวรรณกรรมที่เขียนขึ้นมาในระยะหลัง
จากสมัยสุโขทัยมาก แต่ก็มีบางท่านที่เห็นว่า เป็นของเก่าที่ดัดแปลงแก้ไขในสมัยหลังๆ จนมี
ลักษณะใหม่เช่นนั้น เหตุผลที่นำมาอ้างคือ

๑. รูปประโยคคล้ายหลักศิลาจารึก เป็นคำง่าย ความไม่ซับซ้อน
๒. ภาษิตต่างๆ ที่กล่าวไว้นั้น เป็นภาษิตพื้นเมือง ไม่มีอิทธิพลของภาษิตต่างประเทศ
เข้ามาปะปน

๓. พิจารณาเนื้อความจากภาษิตต่างๆ นั้น แสดงว่าเป็นภาษิตสั่งสอนควบคุมความประพฤติ
ของคนไทย ซึ่งคงจะทิ้งหลุดจากอำนาจขอมใหม่ๆ จึงพอเหมาะกับระยะเหตุการณ์และคานิยมของ
สังคมไทยในอค์ค

ความตอนนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของสุวณีย์ มกราพันธ์ ที่ว่า "...เนื้อความในสุภานิต
แสดงให้เห็นว่าบ้านเมืองยังอยู่ในระยะก่อตั้ง เพิ่งจะรวบรวมเป็นบ้านเมือง จำเป็นต้องอบรม
ประชาชนให้มีระเบียบวินัย มีความประพฤติดีงาม สั่งสอนให้รู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร..."
(สุวณีย์ มกราพันธ์ ๒๕๒๕ : ๓๔)

สิทธา พิณีจวบถล และ นิตยา กาญจนวรรณ (สิทธา พิณีจวบถล และ นิตยา
กาญจนวรรณ ๒๕๒๐ : ๒๔๒) กล่าวถึงโคลงโลกนิติ สรุปได้ว่า โคลงโลกนิติเป็นโคลงสุภานิต
เก่าแก่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งผู้แต่งได้คาดามาจากที่ต่างๆ กัน เช่น คัมภีร์โลกนิติ คัมภีร์-
โลกนัย คัมภีร์พระธรรมบท และชาดกต่างๆ ดังนั้น เมื่อกรมพระยาเดชาดิศรทรงชำระและจารึก
ไว้ที่วัดพระเชตุพนแล้ว ก็จึงเป็นที่แพร่หลายมากขึ้น เพราะสามารถโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นจริงตาม
และรู้สึกขบขันความเปรียบและกระทุ้งบางตอน อย่างไรก็ตาม คำสอนในโคลงโลกนิติจะเป็นการ

สั่งสอนให้คนประพฤติดี และให้ความรู้แก่อาน

ส่วนภานิกอิศริยานั้น สิทธา พิณจูกุล และ นิตยา กาญจนวรรณ (สิทธา พิณจูกุล และ นิตยา กาญจนวรรณ ๒๕๒๐ : ๒๗๖) กล่าวไว้สรุปไคว อิศริยานเป็น กลอนที่ไพเราะเรื่องหนึ่ง สัมผัสดี และคำทุกคำมีความหมาย แต่ละวรรคมีความบริบูรณ์ในตัวเอง ส่วนวณคมคายกลมกลืนกันตลอด เนื้อเรื่องให้ขบคิด หรือคิดต่างๆ

เอมอร ชิตะโสภณ (เอมอร ชิตะโสภณ ๒๕๑๓ : ๕๔) ได้จับเรื่องพระนิพนธ์ ประเภทหนึ่งของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส กล่าวถึงเรื่องกฤษณาสอนน้องคำฉันท์ไว้สรุปไคว สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงพระนิพนธ์เรื่องกฤษณาสอนน้องขึ้นใหม่ จึงทรงระมัดระวังการให้จดหมายให้เหมาะสมกับนางกฤษณาซึ่งเป็นนางกษัตริย์ แต่มีจุดประสงค์ เพื่อกล่าวสอนสตรีที่สมรสแล้ว ทั้งที่เป็นสตรีสูงศักดิ์และสตรีสามัญ

สุวณีย์ มกราพันธ์ (สุวณีย์ มกราพันธ์ ๒๕๒๕ : ๔๖) กล่าวถึงโคลงสุภาพนิท ๓ เรื่องพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระนารายณ์มหาราชว่า พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อสอน ข้าราชการและคนทั่วไป ให้รู้จักประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีควร เพื่อความเจริญก้าวหน้าของตนเอง โคลงสุภาพนิททั้ง ๓ เรื่องนี้ นิรันดร นวมารศ และ สุคนธ์ กวางพิตรา (นิรันดร นวมารศ และ สุคนธ์ กวางพิตรา ๒๕๒๒ : ๖๖ - ๖๗) ได้กล่าวว่า โคลงราชสวัสดิ์ดีกว่าโคลงพาดีสอนน้องและโคลงทศรดสอนพระราม เนื้อความเป็นการสอนธรรมนิยมแก่ข้าราชการที่ละเอียดกว่าโคลงพาดีสอนน้อง ส่วนโคลงทศรดสอนพระราม มีความมุ่งหมายเพื่อแสดงจริยวัตรของพระเจ้าแผ่นดิน สำหรับโคลงพาดีสอนน้องนี้เนื้อความเป็นคำสอนการปฏิบัติตนของข้าราชการ

ชวชัย ปุณโณทก (ชวชัย ปุณโณทก ๒๕๒๕ : ๑๔๑ - ๑๔๒) กล่าวถึงวรรณคดีคำสอนเรื่องคำสอนพระยามังราย สรุปไคว พระมหาพิศนธ เป็นผู้สอนพระยามังราย แล้วได้มีการรวบรวมบันทึกไว้ และมีการคัดลอกต่อกันมา เพื่อเป็นอนุสติเตือนใจแก่คนทั่วไป ทั้งชนชั้นปกครอง และผู้ถูกปกครองของภาคเหนือ จากคำสอนพระยามังรายนี้ มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงการสอนหลักการปกครอง ๑๗ ประการ สอนธรรมจริยาสำหรับกษัตริย์ ๒๐ ประการ สอนเสนาอำมาตย์ ๒๑ ประการ และสอนคนทั่วไป ๑๗ ประการ

วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (วิไลลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ ๒๕๒๒ : ๑๘๙ - ๒๐๘) ได้วิเคราะห์เรื่องสั้นของ แพร เยื่อไม้ สรุปลงใน เรื่องสั้นของแพร เยื่อไม้ เป็นเรื่องสั้นอิงธรรมชาติที่นำเรื่องของคนในสังคมมาผูกเป็นโครงเรื่อง สะท้อนให้เห็นสภาพและลักษณะของสังคมไทยบางประการ

ประทีป วาฬทิตินทร (ประทีป วาฬทิตินทร ๒๕๒๒ : ๕๕ - ๕๘) กล่าวถึงวรรณคดีคำสอนเรื่องสวัสดิรักษา สรุปลงใน สวัสดิรักษาแกงเป็นกลอนสั้นๆ เพื่อถวายเจ้าฟ้ากรมเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติตามความเชื่อ เพื่อให้เกิดสิริมงคล ส่วนเพลงยาวถวายโอวาทนั้น สุนทรภูเฑงขัน เพื่อถวายเจ้าฟ้ากลางและเจ้าฟ้าปิ๋ว เพื่อมุ่งให้เจ้านายทั้งสองพระองค์รักษายศ ไทคนักปราชญ์ ค่ำร เรียนรู้คานพิชัยสงครามและคานอักษรศาสตร์

สุทิน กัลยพถกษ (สุทิน กัลยพถกษ ๒๕๒๕ : ๒๓๖) ได้ศึกษาจริยธรรมจากนวนิยายของศรีบูรพา จำนวน ๑๑ เรื่อง สรุปรวบรวมที่ปรากฏในนวนิยายได้ดังนี้

๑. ความเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๒. ความรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง
 - ๒.๑ จริยธรรมของสามี ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบในหน้าที่ของสามี
 - ๒.๒ จริยธรรมของภรรยา ได้แก่ ความซื่อสัตย์ การปฏิบัติภารกิจครอบครัว
 - ๒.๓ จริยธรรมของผู้นับใช้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี
 - ๒.๔ จริยธรรมของบุตร ได้แก่ ความกตัญญูกตเวที
 - ๒.๕ จริยธรรมของลูกผู้ชาย ได้แก่ ความอดกลั้น การให้อภัย การเสียสละ
 - ๒.๖ จริยธรรมของกลุ่ดสตรี ได้แก่ ความอดกลั้น
 - ๒.๗ จริยธรรมของฝ่ายปกครอง ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต การรักษาและให้

ความยุติธรรม

- ๒.๘ จริยธรรมของข้าราชการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม ความมีระเบียบ-

วินัย